

ΑΝΩΤΑΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ (Παρατηρήσεις ἐξ ἀφορμῆς σχετικοῦ σχεδίου Π. Διατάγματος)

Τῆς κ. ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἐκτάκτου Καθηγητρίας τῆς Κοινωνιολογίας εἰς τὴν Α.Β.Σ.Π.

I

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

— Εἰς εἰδικὰ κοινωνιολογικά μελετήματα (Sociology of Education) παρατηρεῖται ὅτι αἱ μεταπτυχιακαὶ σπουδαὶ συνιστοῦν ἐκπαιδευτικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν θεσμὸν πολυσήμαντον διὰ τὰς συγχρόνους κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ἐγγεῖρημα ἄκρως ἀπαιτητικὸν εἰς εἰδικοὺς περὶ τὴν προκεχωρημένην ἀκαδ. διδασκαλίαν καὶ ἔρευναν ἐπιστήμονας, εἰς πανεπιστημιακοὺς χώρους, εἰς βιβλιοθήκας, πρώτας πηγάς, ἐργαστήρια καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέσα. Πρὸς τούτοις, γενικὴ εἶναι ἡ ἀντίληψις, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ θεσμὸς λειτουργεῖ ἀποδοτικώτερον, ὅταν τὸ εὐρύτερον κοινωνικὸν καὶ πολιτιστικὸν περιβάλλον διακρίνεται διὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιδόσεων εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς.

— Αἱ πολυτετεῖς μεταπτυχιακαὶ σπουδαὶ ἀνεπτύχθησαν, κυρίως, εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς. Τοῦτο δέ, λόγῳ ἰδιούτων δεδομένων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἐνδεικτικώτερα, ἴσως, εἶναι : Ἡ πίστις τῆς ἀμερικανικῆς κοινωνίας εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τεχνολογίαν ὡς τοὺς ἀποφασιστικωτέρους συντελεστάς κοινωνικῆς προόδου. Αἱ σύντονοι ἔρευναι εἰς τὸν ὅλον χῶρον τῆς ἐπιστήμης καὶ τεχνολογίας. Ἡ ὑψηλὴ οικονομικὴ στάθμη. Ὁ πραγματιστικὸς, ἐν συνόψει, χαρακτῆρ τῆς ἀμερικανικῆς φιλοσοφίας καὶ πολιτισμοῦ —The American way of life.

— Ἀπὸ μίαν ἄποψιν περισσότερον συναφῆ πρὸς τὸ θέμα, τὸ «ἀμερικανικὸν πρότυπον» (τὸ Ἄμερ. Σύστημα Ἀνωτάτης Παιδείας), πραγματικῶν ἐπίσης εἰς τὰς θεωρητικὰς θεμελιώσεις καὶ τὴν ὅλην λειτουργίαν του (ἀκαδ. διδασκαλία, ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, συνεχῆς διεύρυνσις τῶν πλαισίων τῆς θετικῆς γνώσεως, συγκεκριμένη προσφορὰ εἰς τὰ ποικίλα ἀναπτυξιακὰ προγράμματα), ἔχει ἀπομακρυνθῆ, ἀπὸ χρόνου μακροῦ, ἐκ τῶν παραδοσιακῶν «εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημιακῶν προτύπων» καὶ διεμορφώθη, κατόπιν συνεχῶν ἀναπροσαρμογῶν, κατὰ τρόπον, ὥστε : (1) Ὁ πρῶτος τετραετῆς προπτυχιακὸς κύκλος σπουδῶν (Undergraduate Studies - B. A., B. S.) νὰ ἔχη ὡς κύριον ἔργον τὴν γενικὴν ἀνθρωπιστικὴν - ἐπιστημονικὴν παιδείαν καὶ τὴν διασφάλισιν, οὕτω, τῆς εὐρυτέρας δυνατῆς μορφω-

τικῆς ὑποδομῆς (Liberal Arts and Sciences). (2) Ὁ δεῦτερος κύκλος πολυετῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν (Graduate Studies — M.A., M.S., Ph.D., Post-Doctoral Studies) νὰ ἐπωμίζεται τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιστημονικῆς - ἐπαγγελματικῆς ἐξειδικεύσεως.

— Ὡς εἶναι γνωστόν, τὸ «ἀμερικανικὸν πρότυπον» ἐπηρεάζει ἤδη ἀποφασιστικῶς τὴν παιδευτικὴν φιλοσοφίαν καὶ πρᾶξιν εἰς ὅλας τὰς ἀνεπτυγμένας κοινωνίας, ἀνεξαρτήτως μάλιστα τῶν ἰδεολογικῶν προσανατολισμῶν καὶ τῶν οικονομικοπολιτικῶν συστημάτων τούτων. Ἐπὶ παραδείγματι, τόσον αἱ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι ὅσον καὶ αἱ ἄλλαι βιομηχανικαὶ χῶραι ἔχουν ἀποδυσθῆ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, εἰς ριζικὰ μεταρρυθμιστικὰ ἔργα : (1) Εἰς τὸν χῶρον τῆς δωδεκαετοῦς γενικῆς παιδείας, μὲ στόχον τὸν πληρέστερον δυνατὸν ἐθισμόν τῶν παιδιῶν, τῶν προεφήβων καὶ τῶν ἐφήβων εἰς τὴν αὐτενέργειαν, τὴν ἀντικειμενικὴν παρατήρησιν, τὴν ὀρθὴν κρίσιν, τὴν χρῆσιν θετικῶν μεθόδων συλλογῆς, ἀναλύσεως καὶ ἀξιολογήσεως DATA κ.ο.κ. (2) Εἰς τὸν χῶρον τῶν τετραετῶν προπτυχιακῶν σπουδῶν, μὲ στόχον τὴν παροχὴν εἰς τοὺς φοιτητὰς τῶν ἐνδεικνυομένων εὐκαιριῶν καὶ μέσων διὰ τὴν ἀπόκτησιν εὐρείας παιδευτικῆς ὑποδομῆς. (3) Εἰς τὸν χῶρον τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν, μὲ στόχον τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ἄκρως προκεχωρημένης ἐπιστημονικῆς - ἐπαγγελματικῆς ἐξειδικεύσεως ἐν τῇ ὀργανικῇ συνεξαρτήσῃ τῆς πρὸς ὅσα συνιστοῦν τὸ θετικώτερον περιεχόμενον τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν καὶ τὰ προαγωγικώτερα συστήματα ἀξιῶν ἀτομικοῦ, ἐπαγγελματικοῦ καὶ συλλογικοῦ βίου.

— Γενικῶς, ἡ βασικὴ ἀρχή, ἡ διέπουσα τὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν, εἶναι ὅτι κάθε μεταρρυθμισίς εἰς μίαν τῶν βαθμίδων τοῦ οἰκείου Ἐθνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συστήματος πρέπει νὰ συμπίπτῃ ἀμέσως καὶ ὀργανικῶς μὲ προσαρμογὰς εἰς τὰς λοιπὰς βαθμίδας.

II

ΕΙΔΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

— Αἱ φροντίδες τῆς Πολιτείας διὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν, βάσει, ἐν πολλοῖς, τοῦ «ἀμερικανικοῦ προτύπου», εἶναι, προφανῶς, σύμφωνοι πρὸς ὅσα συνιστοῦν συγκεκριμένας ἀνάγκας εἰς τοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς, κοινωνικῆς, οικονομικῆς καὶ ἐν γένει πολιτιστικῆς ζωῆς τῆς Χώρας, ὧς αἱ ἀνάγκαι αὗται ἐγκύρως ἐπισημαίνονται καὶ προβάλλονται διὰ τοῦ «Σχεδίου Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως» — Κέντρον Προγραμματισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν, Ἀθῆναι, Αὐγούστος 1972. Εἰδικώτερον, Συστήματα Ἀνωτάτης Παιδείας, ἐμμένοντα σταθερῶς εἰς τὴν παράδοσιν, εἶναι φυσικὸν νὰ δέχωνται τόσον ἐξωπανεπιστημιακὰς ὅσον καὶ ἐνδοπανεπιστημιακὰς πιέσεις δι' ἐνδεικνυομένας ἐκ τῶν νέων καταστάσεων καὶ φαινομένων ἀναθεωρήσεις καὶ ἀνανεώσεις καὶ εἰς τὸν χῶρον τῆς φιλοσοφίας τῶν καὶ εἰς ἐκεῖνον τῶν προγραμμάτων σπουδῶν καὶ τῶν λοιπῶν παραγόντων καὶ διαδικασιῶν.

— Συμφώνως πρὸς τὸ «Σχέδιον Π.Δ/τος», τὸ δικαίωμα ἢ μᾶλλον ἡ εὐθύνη διὰ τὴν ὀργάνωσιν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν ἀνήκει εἰς ὅλα τὰ Ἰδρύματα Ἀνωτά-

της Παιδείας. Μέτρα σαφή πρὸς ἀποφυγὴν ἐπικαλύψεων δὲν προβλέπονται. Κατὰ ταῦτα, διαγράφονται αἱ δυνατότητες νὰ ὀργανωθοῦν τόσα «Τμήματα» μεταπτυχιακῶν σπουδῶν ὅσα συνολικῶς εἶναι τὰ εὐρύτερα ἢ καὶ τὰ μερικώτερα πεδία (Major Fields - Minor Fields) ἐπαγγελματικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐξειδικεύσεως, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται εἰς τὰ ἐννέα Ἴδρύματα Ἀνωτάτης Παιδείας. Προφανῶς, ὁ ἀριθμὸς τῶν «Τμημάτων» αὐτῶν θὰ ἀνέλθῃ εἰς πολλὰς δεκάδας. Παρὰ τοῦτο, ἐπισημαίνεται τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ἀφεθοῦν ἐκτὸς τῶν πλαισίων τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν νεώτεροι ἐπιστημονικοὶ κλάδοι (φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, βιοεπιστῆμαι, κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι, ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαί, τεχνολογία, ἐπιστήμη τῆς παιδείας, μελέται περιοχῶν —Area Studies κτλ.), τοῦτο δὲ λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ κλάδοι αὐτοὶ δὲν διδάσκονται ἢ διδάσκονται ἀνεπαρκῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τετραετῶν προπτυχιακῶν σπουδῶν.

— Κατὰ τὰ «ἀμερικανικὰ πρότυπα», τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος «Σχεδίου Π. Δ/τος», ἡ ὀργάνωσις τῶν προγραμμάτων τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν εἶναι ἔργον τῶν «Schools of graduate studies» (Σχολαὶ Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν) μὲ ἰδίαν ὀργανωτικὴν ὑπόστασιν ἐντὸς τῶν εὐρύτερων πανεπιστημιακῶν πλαισίων. Αἱ «Faculties» τῶν Τμημάτων ἐκείνων τὰ ὁποῖα παρέχουν προγράμματα μεταπτυχιακῶν σπουδῶν εἶναι ἰδιαζόντως πολυμελεῖς καὶ ὀργανωμένοι κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ διασφαλίζεται ἡ προκεχωρημένη ἀκαδημαϊκὴ διδασκαλία καὶ ἔρευνα ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς μερικωτέρους τομεῖς τῆς οἰκείας ἐπιστημονικῆς περιοχῆς καὶ νὰ ὑπηρετῆται συνάμα ἢ ὄντως πολυσήμαντος ἀρχὴ τῆς «διεπιστημικῆς θεωρήσεως» τῶν ἀντικειμένων ἐρεύνης. Ἀνάλογοι, ἐν πολλοῖς, εἶναι αἱ ἀρχαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχουν στηριχθῆ συναφεῖς μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ Σύστημα Ἀνωτάτης Παιδείας πλείστον χωρῶν (π.χ. Μεταρρυθμίσεις εἰς Γαλλίαν, Δ. Γερμανίαν, Ἰαπωνίαν, Ἰσραήλ, Ἀγγλίαν κ.ἄ.) Ἐν πάσῃ περιπτώσει, αἱ μεταπτυχιακαὶ σπουδαὶ εἰς Ἠνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς παραμένουν εἰσέτι αἱ διαρκέστεραι καὶ πληρέστεραι, ἰδίως μάλιστα ἀφ' ἧς ὀρισμένα Πανεπιστήμια (π.χ. Princeton University κ.ἄ.) ἔχουν ὀργανώσει τὰς λεγομένας «Post - Graduate Studies».

III

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ

— Ἡ καθιέρωσις καὶ ἰδίως ἡ γενίκευσις, εἰς τὸ προσεχὲς μάλιστα μέλλον, τοῦ θεσμοῦ τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν θὰ δημιουργήσουν, προφανῶς, ἀριθμὸν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα τὸ παρὸν Σύστημα Ἀνωτάτης Παιδείας δὲν θὰ δυνηθῆ ἴσως νὰ ἀντιμετωπίσῃ μετὰ τῆς δεούσης ἐπιτυχίας. Πλέον συγκεκριμένως : Τὰ ἰσχύοντα ὀργανωτικὰ σχήματα δὲν διευκολύνουν τὴν ἀπαιτουμένην ὀργανικὴν καὶ ἄμεσον συνεργασίαν μεταξὺ τῶν Ἰδρυμάτων Ἀνωτάτης Παιδείας εἰς τοὺς χώρους τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρένης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Καθηγητῶν παραμένει εἰσέτι λίαν περιορισμένος. Ἡ περὶ τὴν ἔρευναν παράδοσις ἐντὸς τοῦ πανεπιστημιακοῦ χώρου δὲν εἶναι πλουσία. Οἱ πανεπιστημιακοὶ χώροι εἶναι ἀνεπαρκεῖς, ὅπως ἀνεπαρκὴ ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ μέσα τὰ προσιδιάζοντα

ience» εἰς τοὺς κλάδους αὐτοὺς πρὸς τὸ ὅποιον νὰ προσβλέπουν πάντες οἱ ἱκανοὶ νὰ τύχουν τῆς σχετικῆς ἐξειδικεύσεως. Προφανῶς, διὰ τῆς λύσεως αὐτῆς θὰ ἀποφευχθοῦν ἐπικαλύψεις δαπανηραὶ καὶ ἐλάχιστα ὑποσχετικά.

— Ἐκαστον τῶν Τμημάτων Προπτυχιακῶν Σπουδῶν τῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοτελῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπὶ μεταπτυχιακοῦ ἐπιπέδου ἐκπαίδευσιν ὅλως περιορισμένου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν ἀρίστων ἀποφοίτων τοῦ ἢ καὶ πτυχιούχων ἄλλων Ἰδρυμάτων. Οὗτοι, προσλαμβανόμενοι ὡς ὑπότροφοι τοῦ οἰκείου Πανεπιστημίου ἢ Σχολῆς, θὰ παρακολουθοῦν προκαθορισμένον πρόγραμμα προκεχωρημένων Μαθημάτων, θὰ ἐπιφορτίζονται ἀρμοδίως μὲ ἔργα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, θὰ διδάσκουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ οἰκείου Καθηγητοῦ (Teaching Assistants) εἰς φοιτητὰς τοῦ προπτυχιακοῦ κύκλου, θὰ ἀποστέλλονται εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν δι' ὠρισμένας συμπληρωματικὰς σπουδὰς καὶ μελέτας κττ. Μετὰ πάροδον τριετίας καὶ κατόπιν σοβαρᾶς δοκιμασίας (ἐρευνα, διατριβή, ἐξέτασις πρὸ πολυμελοῦς ὁμάδος εἰδικῶν Καθηγητῶν) οἱ πανεπιστημιακοὶ αὐτοὶ ὑπότροφοι θὰ τυγχάνουν Μεταπτυχιακοῦ Διπλώματος (ἐπιμαρτυροῦντος ὄντως προκεχωρημένην ἐπιστημονικὴν - ἐπαγγελματικὴν ἐξειδίκευσιν). Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν μιᾶς εἰσέτι διετίας ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ Διπλώματος αὐτοῦ καὶ κατόπιν ἔτι ἀπαιτητικώτερας δοκιμασίας (ἐρευνα, διατριβή) θὰ τυγχάνουν τοῦ Διδακτορικοῦ Διπλώματος. Ἡ λύσις αὕτη θὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ μιᾶς ὄντως μακρᾶς ὅσον καὶ πλουσίας εὐρωπαϊκῆς, κυρίως, ἀκαδημαϊκῆς παραδόσεως. Πρὸς τούτοις, διὰ τῆς λύσεως ταύτης τὰ Ἀνώτατα Ἰδρύματα τῆς Χώρας θὰ δύνανται νὰ στρατολογήσιν κατ' ἔτος ἑκατοντάδας ἀρίστων νέων τῆς Χώρας, νὰ καταρτίζουσιν τούτους εἰς σοβαροὺς ἐπιστήμονας διὰ τῆς παλαιᾶς ὅσον καὶ πάντοτε συγχρόνου καὶ ἀλαθῆτου μεθόδου τῆς «μαθητείας - Apprenticeship» καὶ νὰ συντελοῦν οὕτως εἰς τὴν ἀδιάλειπτον ἐπαύξησιν καὶ ἐκσυγχρονισμόν τοῦ ἐπιστημονικοῦ δυναμικοῦ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ὡς καὶ εἰς τὴν παραγωγικὴν ἐπ' ἀνδρῶσιν ὅλων τῶν ἡγετικῶν θεσμῶν τῆς.

— Καθιέρωσις καὶ γενίκευσις τοῦ θεσμοῦ ὑφ' ὅλων τῶν Ἰδρυμάτων Ἀνωτάτης Παιδείας, βάσει τῶν κυρίων γραμμῶν τοῦ «Σχεδίου Π. Δ/τος», κατόπιν ὅλως ἐκτεταμένων μεταρρυθμίσεων εἰς τὸν χῶρον τῆς προπτυχιακῆς παιδείας : Δημιουργία Τμημάτων μὲ πολυμελῆ Σύλλογον Καθηγητῶν καὶ μὲ σαφῆ τὴν ὀργανωτικὴν καὶ ἀκαδημαϊκὴν ὑπόστασιν. Διδασαλία ἀκαδ. Μαθημάτων ἀποσκοποῦντων εἰς τὴν δημιουργίαν εὐρείας παιδευτικῆς ὑποδομῆς, ὅλως ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κύκλου τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν. Συστηματικὴ εἰσαγωγή εἰς τὰς μεθόδους ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Χρῆσις τῆς ἀρχῆς τῆς «διεπιστημικῆς θεωρήσεως» κ.ο.κ. Σημειοῦται καὶ πάλιν ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῶν μεταρρυθμίσεων αὐτῶν θὰ ἐξησφαλίζετο θετικώτερον, ἂν προηγῆτο ἡ μεταρρυθμίσις εἰς τὸν ὅλον ἐκπαιδευτικὸν - προπανεπιστημιακὸν χῶρον. Λέγεται ἐνδεικτικῶς ὅτι ὁ «ἐπιστήμων» (ἀσίγαστος περιέργεια, ἐνδιαφέρον πρὸς ἐξερεύνησιν, ἀντικειμενικὴ παρατήρησις κτλ.) «ἐκπαιδεύεται» πολὺ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Πρὸς τούτοις, ὑπογραμμίζεται ὅτι ἐκάστη ἐκ τῶν ἐναλλακτικῶν αὐτῶν λύσεων προϋποθέτει, διὰ τὴν ἀποδοτικὴν ἐφαρμογὴν, ἐπισταμένας διερευνήσεις καὶ μελέτας

σειράς μεταβλητών με στόχον τὴν διασφάλισιν τῆς ὀργανικῆς μεταξύ τούτων συναφείας.

IV

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

— Ἄν τὸ «Σχέδιον τοῦ Π. Δ/τος» δὲν τροποποιηθῆ καὶ καταστῆ Νόμος τῆς Πολιτείας, εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἡ Ἄνωτάτη Βιομηχανικὴ Σχολὴ Πειραιῶς θὰ δυνηθῆ, προφανῶς, νὰ παρακάμψῃ σειράν δυσχερειῶν, ἀναφερομένων, κυρίως, εἰς ὑλικούς ὄρους καὶ μέσα καὶ νὰ θεμελιώσῃ ἐπὶ θετικῶν βάσεων τὸν ἐν λόγῳ θεσμόν. Αἱ ἐξειδικευμένοι ἐπιστημονικαὶ ἐμπειρίαί εἰς τὴν Σχολὴν εἶναι καὶ θετικαὶ καὶ εὐρεῖται. Πρὸς τούτοις, τὸ Ἴδρυμα, λειτουργοῦν κατὰ βάσιν καὶ ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ὡς κέντρον ἐπιστημονικῆς - ἐπαγγελματικῆς ἐξειδικεύσεως (κατάρτισις στελεχῶν διὰ τὴν ἐπ' ἀνδρῶσιν ἐπιχειρήσεων, ἰδίως εἰς τοὺς τομεῖς τῆς ὀργανώσεως, διοικήσεως καὶ διακινήσεως ἀγαθῶν) δὲν θὰ δυσχερανθῆ ἰδιαίτερος εἰς τὴν διεύρυσιν τῶν προγραμμάτων προπτυχιακῶν σπουδῶν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν, ἰδίως μάλιστα ἂν διασφαλίσῃ τὴν συνεργασίαν συγγενῶν Τμημάτων ἄλλων Ἰδρυμάτων Ἄνωτάτης Παιδείας, τοῦ Κέντρου Προγραμματισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν, ἄλλων θεσμῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν (καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τούτων), ὡς καὶ μεγάλων ἐπιχειρήσεων καὶ Ὑπηρεσιῶν Δημοσίας Ὀφελείας, αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζουσιν συγχρόνους μεθόδους εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἢ ἀναπτύσσουσιν συναφῆ προγράμματα ἐρευνῶν. Ἄλλωστε, συναφεῖς ἀποφάσεις ἐπὶ ὅλων αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων παραγόντων εἶναι ἀποφάσεις ὅπως δόκιμοι.

— Εἰδικότερον, ἡ Σχολὴ θὰ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰς μεταπτυχιακὰς σπουδὰς καὶ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν προσφορὰν τῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ δυναμικοῦ τῆς Χώρας, ἰδρύουσα, σταδιακῶς καὶ ἐντὸς πενταετίας : (1) Τμῆμα Ἐπιστημῶν Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων — Δίπλωμα Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν, Δίπλωμα Διδακτορικόν. (2) Τμῆμα Στατιστικῆς καὶ Ἐπιστήμης Ἡλεκτρονικῶν Ὑπολογιστῶν — Computer Science — Δίπλωμα Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν. (3) Τμῆμα Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν (εἰς ἡ δύο εἰδικοὶ κλάδοι) — Δίπλωμα Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν, Διδακτορικόν Δίπλωμα.

— Ἐν πάσῃ περιπτώσει, παραλλήλως πρὸς τὰς συντόνους φροντίδας πρὸς διασφάλισιν τῶν ἀπαραιτήτων ὑλικῶν ὄρων, θὰ παραστῆ ἀνάγκη νὰ ἐπέλθουν ἐγκαίρως ὀρισμένοι μεταρρυθμίσεις εἰς τὰ προγράμματα τῶν προπτυχιακῶν σπουδῶν καὶ νὰ τεθοῦν εἰς ἐφαρμογὴν διαδικασίαι ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν πληρεστέραν δυνατὴν ἀπόδοσιν τοῦ κύκλου αὐτοῦ. Προφανῶς, αἱ ἀμεσώτεροι ἐκ τῶν ἀναγκῶν εἶναι : Ἐπιλογή φοιτητῶν τοῦ Ἰδρύματος μεταξύ τῶν ἐχόντων πλέον ἀρτίαν προπαιδείαν. Αὐξήσις σημαντικὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Καθηγητῶν. Πρόσληψις Βοηθητικοῦ Διδακτικοῦ Προσωπικοῦ βάσει πλέον αὐστηρῶν κριτηρίων καὶ συστηματικῆ χρησιμοποίησις τούτων. Ἀναπροσαρμογὴ τῶν προγραμμάτων σπουδῶν κατὰ

τρόπον διασφαλίζοντα εἰς τοὺς φοιτητὰς εὐρεῖαν καὶ οὐσιαστικὴν παιδευτικὴν ὑποδομὴν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς Μαθημάτων, τόσον ἐκ τῶν θετικῶν, ὅσον καὶ τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν καί, ἰδίως, ἐκ τοῦ κύκλου τῶν λεγομένων Διαγωγικῶν Ἐπιστημῶν — Behavioral Sciences (π.χ. Κοινωνικὴ Ψυχολογία κ.ἄ.).

V

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

— Κατὰ τὰ ἰσχύοντα εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας τῶν ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν, αἱ πολυετεῖς σήμερον μεταπτυχιακαὶ σπουδαί, ἰδίως αἱ ὀδηγοῦσαι εἰς τὸ Δίπλωμα Ph. D., ἀποσκοποῦν, κατὰ πρῶτιστον λόγον, εἰς τὴν ἐπάνδρωσιν τῶν Πανεπιστημίων δι' ἐιδικῶν εἰς τὴν προκεχωρημένην ἀκαδ. διδασκαλίαν καὶ ἔρευναν ἐπιστημόνων. Μὲ ἄλλας λέξεις οἱ προσβλέποντες πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ἀκαδ. Δίπλωμα, προσβλέπουν συνάμα, κατὰ κύριον λόγον, πρὸς τὴν ἀκαδημαϊκὴν σταδιοδρομίαν.

— Αἱ σύγχρονοι Ἐπιχειρήσεις, ὡς καὶ οἱ μεγάλοι Ὄργανισμοὶ Ὑπηρεσιῶν, διὰ τὴν ἐπάνδρωσιν τῶν ἐλάχιστα προσβλέπουν πρὸς τοὺς κατόχους τοῦ ἀνωτάτου ἀκαδ. Διπλώματος Ph. D. Προσβλέπουν, κυρίως, πρὸς τοὺς κατόχους τοῦ πρῶτου μεταπτυχιακοῦ Διπλώματος (M. A., M. S.), ὡς ἐπιμαρτυροῦντος οὐχὶ τόσον πλήρη ἐπιστημονικὴν - ἐπαγγελματικὴν ἐξειδίκευσιν ὅσον τὴν ἱκανότητα δι' «ἐπιστημονικῶς σκέπτεσθαι» ὡς καὶ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν συγχρόνων μεθόδων ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἡ περαιτέρω ἐξειδίκευσις τούτων καὶ ἡ ἐξοικειώσις τῶν μὲ τὰς τρεχούσας τάσεις εἰς τὸν εὐρύτερον πολιτιστικὸν χῶρον καὶ τὸν κόσμον τῶν ἀξίων ἐπιδιώκονται διὰ τοῦ καθολικευομένου εἰς τὴν ἐποχὴν μας θεσμοῦ «Training in Service - Continuous Education».

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Berelson, Bernard*, Graduate Education in the United States. 1960.
- *Bönnig, E. & Roellofs, E.*, Innovation in Higher Education, Three German Universities (Aachen, Bochum, Konstanz) OECD Publications. 1970.
- *Brubacher, John S. & W. Rudy*, Higher Education in Transition. 1968.
- *Burgess, Tyrell & J. Peatt*, Innovation in Higher Education, Technical Education in the United Kingdom. OECD Publications. 1971.
- Classification of Educational Systems Series: Austria, France, Finland, Norway, Sweden, Turkey, etc.... OECD Publications. 1972.
- Rapport des commissions du 6e plan 1971-1975. Education. La documentation Française. 1971.
- *Rice, A. K.*, The modern University. 1970.
- *Walters, E. ed.*, Graduate Education Today. 1967.